

27. Çocuk öykülerinde kültür ve değer çatışması üzerine bir karşılaştırma: *Cambaz Parası ile Yaşlı Kadın ve Papağan* örneği¹

Erhan AKDAĞ²

APA: Akdağ, E. (2022). Çocuk öykülerinde kültür ve değer çatışması üzerine bir karşılaştırma: *Cambaz Parası ile Yaşlı Kadın ve Papağan* örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 403-417. DOI: 10.29000/rumelide.1164868.

Öz

Çocuğun kişilik gelişiminde kitabın önemli rolü bulunur. Bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor gelişim açısından son derece işlevsel olan kitaplar çocukların düşüncelerini, duygularını, hayal dünyalarını biçimlendirmenin yanı sıra kişiliklerini de etkiler. Bu nedenle çocuk kitaplarının basımında yayınevlerinin, seçiminde ise ailelerin ve öğretmenlerin son derece bilinçli ve dikkatli olmaları gerekir. Özellikle çeviri çocuk kitaplarında farklı kültür ve inançlara sahip yazarların pedagojik özene sahip olup olmadıkları, çocuklar için yazıp yazmadıkları, evrensel değerleri göz önünde bulundurup bulundurmadıkları, dil ve anlatıma dikkat edip etmedikleri gibi pek çok ölçüt göz önüne alınmalıdır. Söz konusu ölçütleri taşımayan yayınlar, çocukların zihninde kültür ve inanç karmaşasına yol açabilir. Bu çalışmada, Gülten Dayıoğlu'nun *Cambaz Parası* ve Virginia Woolf'un *Yaşlı Kadın ve Papağan* adlı çocuk öykülerindeki temel değerler karşılaştırılmıştır. Söz konusu eserler incelenirken pedagojik duyarlılık göz önünde tutularak *Cambaz Parası*'nda söz konusu duyarlılığın gözetildiği ve 'empati, güven, dürüstlük, iyilik, sevgi, paylaşma' gibi temel değerlerin işlendiği, *Yaşlı Kadın ve Papağan*'da ise söz konusu duyarlılığın gözetilmeyerek 'bencillik, yabancılaşma, nefret söylemi, ölüye saygısızlık' gibi olumsuz tutum ve davranışların yer aldığı tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Çocuk edebiyatı, pedagoji, değer, değer aktarımı, kültür ve din karmaşası

A comparison on culture and conflict of values in children's stories: An example of *Cambaz Parası* and *The Widow and The Parrot*

Abstract

The book has an important role in the personality development of the child. Books, which are highly functional in terms of cognitive, affective and psycho-motor development, affect children's thoughts, feelings and imagination as well as their personalities. For this reason, publishing houses should be extremely conscious and careful in the approving (printing) of children's books, and parents and teachers in their selection. Especially in translated children's books, many criteria should be taken into consideration, such as whether authors with different cultures and beliefs have pedagogical care, whether they write for children, whether they consider universal values, and whether they pay attention to language and expression. Publications that do not meet these criteria may cause cultural and belief confusion in children's minds. In this study, the basic values of Gülten Dayıoğlu's *Cambaz Parası* and Virginia Woolf's *The Widow and the Parrot* children's stories were compared. When examining these works in question taking into account pedagogical sensitivity it has been determined

¹ Bu çalışma, 02-04 Şubat 2018 tarihleri arasında Antalya / Kemer'de düzenlenen Uluslararası Multidisipliner Akademik Çalışmalar Sempozyumu'nda sunulan bildirinin geliştirilmiş şeklidir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD (Afyonkarahisar, Türkiye), erhanakdag@aku.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3368-6064 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 21.06.2022-kabul tarihi: 20.08.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1164868]

that the sensitivity in question is observed in *Cambaz Parası* and that basic values such as 'empathy, trust, honesty, kindness, love, sharing' are processed, in *The Widow and the Parrot*, it was found that negative attitudes and behaviors such as 'selfishness, alienation, hate speech, disrespect for the dead' were included without considering the sensitivity in question.

Keywords: Children's literature, pedagogy, value, value transfer, cultural & religious confusion

Giriş

Medeniyetlerin geleceği saflığın ve temizliğin simgesi olan 'çocuk'ta saklıdır. Doğallığı, doğruluğu ve masumiyetiyle bu varlık, her tür yapmacıktan uzak ve arındırılmıştır. Uçan (2005)'in deyişiyle ön yargısız olan çocuk olduğu gibi ortadadır ve kimsenin söylemeye cesaret edemediklerini saflıkla, korkusuzca dile getirir (s. 18). Doğallığın ve çıkarsız sevginin simgesi olan çocuk, insanoğlunun en değerli varlıkları arasında yer almanın yanı sıra mensubu olduğu medeniyetin mirasçısı ve şekillendiricisidir. Bu nedenle, milletlerin geleceğini belirleyecek en önemli etmen olan çocuğun, gerek bilişsel gerek duyuşsal gerekse de psiko-motor gelişimi sağlıklı yapılandırılmalıdır. Fizyolojik ve psikolojik gereksinimleri sağlıklı karşılanmayan çocuk, mensubu olduğu toplum içinde yitilmiş bir değerdir ve sorun kaynağıdır. Bilgi çağı olarak adlandırılan günümüz teknoloji dünyasında çocuklarını sağlık, bilinç, öz güven, sevgi, hoşgörü ve nitelikli eğitimle yetiştiremeyen toplumların varlıklarını sürdürebilmeleri mümkün değildir. Bu nedenle çocukların sağlıklı kişilik gelişimine sahip olması her toplumun üzerine özellikle eğildiği önemli konular arasında yer almaktadır.

Çocuğun kişiliğinin oluşmasında 'aile' ve 'çevre' iki temel unsurdur. Ailenin biçimlendirdiği kişilik gelişiminde okul, öğretmen ve kitap büyük rol üstlenir. Arbuthnot (1964)'a göre kitaplar yaşamın yerini tutmaz; ancak zenginliğine sonsuz bir katkı sunar, yaşam sürükleyici olduğunda onun önemine dair özümümü geliştirir, zor olduğunda da bizi beladan anlık olarak kurtarır, sorunlarımız hakkında yeni bir iç görüşü veya gereksinim duyduğumuz ferahlığı sağlar (s. 2). Özellikle kitabın çocuk üzerindeki etkisini ortaya koyması bakımından şu değerlendirmeye dikkat çekicidir:

Kitap çocuğun duyuşsal hayatına katkıda bulunur. İlk olarak kitap vasıtasıyla çocuklara kendi duygularının başka çocuklarda da bulunduğu ve bunların doğal olduğu gösterilir. Değişik duygular çocuğa tanıtılır. Pek çok insanın, bazen kendilerini çelişkiye düşüren duygular yaşadıkları gösterilir. Çocuk kendisine anlatılanları dinleyerek veya okuyarak kendi kendisini ve insan denilen gizemli varlığı tanıma fırsatı bulur. Duyguları kontrol altına almak ve korku, kıskançlık, öfke, nefret gibi bireysel ve toplumsal açıdan huzur kaçıran duygularla başa çıkmayı öğrenir (Çılğın, 2007, s. 15).

Düşünce dünyasını okuduklarıyla besleyen, kültürel ve sanatsal gelişimini kitapların zengin dünyasından yararlanarak sağlayan çocuk için temel başvuru kaynağı edebiyattır. Bilgi ve eğlence kaynağı olan edebiyat "duygu, düşünce, hayal ve izlenimlerin sözlü veya yazılı olarak güzel ve etkili bir biçimde anlatılması sanatıdır. Başka bir deyişle edebiyat, sözcüklerle yapılan bir güzel sanattır, dil sanatıdır. Bu bakımdan edebiyat, bütün güzel sanatlar gibi insanlık düşüncesine öncülük eder" (Kavcar, 2017, s. 108). Çocuğun bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor gelişiminde edebî eserlerin rolü büyüktür. Bu eserlerle birçok bilgi, değer ve öğüt okurlara estetik haz uyandıracak bir şekilde sunulur. Yalçın ve Aytas (2005)'a göre malzemesi dile dayanan, insanların duygu, düşünce ve hayallerini dile getiren, edebî ve estetik değeri olan edebiyat bayağılık ve çirkinliği kabul etmez (s. 17). Edebiyat 'güzel' olanı, 'estetik' olanı sunmayı amaçlar. Çocuk açısından bu iki kavram son derece işlevseldir; çünkü duygu ve düşünce dünyası güzel ve estetik olanla şekillenen insan ancak örnek davranışlar sergileyebilir. Şimşek (2005) edebiyatın çocuğun zevk ve güzellik duygusu bakımından gelişmesine zemin hazırladığını ve ona yaşamı, insanı, yakın çevreyi tanıma olanağı sunduğuna dikkat çeker (s. 30). Edebiyatın sınırsız durum ve

olaydan beslenmesi, okurlarına sınırsız ifade gücüne sahip bir dizge olan dille seslenmesi ona güzel sanatların zengin ve etkili dallarından biri olma niteliği kazandırmaktadır.

Çocuk edebiyatı “çocukların büyüme ve gelişmelerine; hayallerine, duygularına, düşüncelerine, yeteneklerine ve zevklerine hitap eden, eğitirken eğlenmelerine katkıda bulunan sözlü ve yazılı verimlerin tamamı” (Yalçın ve Aytaş, 2005, s. 17) olarak tanımlanmaktadır. Şirin (2022)’e göre çocuk edebiyatı “dil ve kişilik gelişimi, bilişsel ve sosyal gelişim gibi eğitici yönü yanında, duygu, düşünce, hayal ve sanat-estetik eğitimi ile çocukların iç dünyalarını zenginleştiren ve yetişkin edebiyatından yalnızca derece farkı olan bir edebiyat-sanat alanıdır” (s. 41). Çocuk edebiyatının merkezinde hep ‘çocuk’ vardır, her şey ‘çocuksuluk’ üzerine kuruludur ve ‘çocuk bakış açısı’yla sunulur. Oğuzkan (2013) ister yazılı ister sözlü olsun tüm çocuk edebiyatı eserlerinin çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik olduklarına dikkat çeker (s. 3). Sever (2007) de çocuk edebiyatının sanatçının düş ve düşünce gücüyle, ‘çocuğa görelige’ uygun olarak yeniden oluşturduğu bir gerçekliğin söze, resme dönüştürülmüş biçimi olduğunu belirterek bu edebiyatı çocukların duygu ve düşünce dünyalarını insana, doğaya, hayvana ilişkin yaşam durumlarından yararlanarak zenginleştirme eylemi (s. 16) olarak değerlendirir.

Çocukların kişilik gelişimlerine katkı sağlayarak bilgi ve görgülerini artıran, onlara birçok ulusal ve evrensel değeri kazandırarak duygu ve düşünce evrenlerini şekillendiren çocuk edebiyatı ürünlerinin belirli özelliklere sahip olması gerekmektedir. Nas (2004) çocuk kitaplarının içerik özelliklerini yaşama sevinci, iyimserlik aşlamak; insanı, doğayı, hayvanı sevdirmek; insanı güçlü-zayıf, olumlu-olumsuz ve çelişkili yanlarıyla olduğu gibi -idealize etmeden- göstermek; korku, acı, kötülük, kin gibi unsurları abartmadan işlemek; din ve ırk üstünlüğüyle ayrımcılık aşılammamak; bireyciliği özendirmeden yardımlaşma ve dayanışma anlayışı kazandırmak; belli bir öğretiyi (doktrini) dayatmamak (s. 65-82) olarak belirler. Çocuk kitaplarının tüm çocukları kuşatmak, onlara ‘doğruluk-iyilik-güzellik’ aşlamak, yaşamın türlü zenginliklerini / güzelliklerini yansıtmak, kişilik gelişimi açısından katkı sağlamak gibi niteliklere sahip olması gerekir. Çocuk edebiyatı yazarının taşıması gereken nitelikleri Dilidüzgün (1996) otoriter yaklaşımdan kaçınmak, okura zengin alımlama olanakları sunmak, çocuğu küçümsemeyerek ciddiye almak, iletiyi ve anlatımı açık / anlaşılır bir şekilde ortaya koymak, konu-dil ve anlatımı çocuğa uygun biçimde kaleme almak, idealize edilmiş yaklaşımlardan ve dikteden kaçınmak, tek yanlı ve salt bilgi odaklı olmaktan sakınmak, okuma zevki aşlamak, edebî ve estetik kaygı gütmek, çocukların yanı sıra yetişkinlerin de ilgi ve beğenisini çekmek olarak açıklar (s. 123). Çocuk edebiyatı yazarından beklenen, çocuk gerçekliğinin farkında olmak ve bu konuda bilinçli hareket etmektir. Nitekim, “kalıp yargıları destekleyici, ideolojik, karamsar, daha çok büyüklerin dünyasına hitap eden ama çocukların da karşılaşmaları mümkün olan ya da ilerisi için hazır olmalarını gerektiren konuların çocuklara doğrudan sunulması, çocuk gerçekliğinde kabul görmeyecek, hatta korku, içe kapanma, kaçma davranışlarıyla birlikte, okuma sürecinden uzaklaşmalara da sebep olacaktır” (Pilten, 2021, s. 117). Çocuk edebiyatı yazarı; konusunu çocuğun yaşamından almalı, günceli yakalamalı ve gerçekçi bir bakış açısı benimsemelidir. Nefret söyleminden ve ideolojik dayatmalardan kaçınmalıdır. Hedef kitlenin ilgi, beğeni ve okuma eğilimini göz önüne almalıdır. Çocuğu başta insan ve doğa sevgisi olmak üzere iyilik, dürüstlük, çalışkanlık, sorumluluk, hoşgörü, paylaşma vb. evrensel değerlerle sarmalamalıdır. “Küçük yaşlarda çocuğun kendi dünyası ve gerçekliği içerisinde olmayan ayrımcılık, kin, nefret, düşmanlık vb. durumlara ait konuların, her ne kadar gerçek hayatta bulunsa dahi, ana / temel konu olarak çocuk kitaplarında yer alması uygun değildir” (Pilten, 2021, s. 117). Bu nedenle yazar konu seçiminde özenli ve dikkatli olmalı, işlediği konuyu çocuğa hangi çerçevede ve nasıl anlatması gerektiği bilinci taşımalıdır. Çocuk gelişimi, çocuk gerçekliği ve pedagoji konularında bilgili olmak çocuk edebiyatı yazarının hedef kitleye daha kolay seslenmesinde ve onlarla daha sağlıklı bir iletişim kurabilmesinde büyük önem taşır.

Çocukların bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor gelişimlerini göz önünde bulundurmadan yazılan bir eserin ilgi görmesi beklenemez.

Çocuk edebiyatı yazarının yetkinliği, mensubu olduğu kültürün ve toplumun değerlerinden yararlanarak tüm insanlığı kuşatan evrensel değerlere ulaşabilme başarısı göstermesiyle ortaya çıkar. Değer ve kültür, birbirini kuşatan, birbirinden bağımsız düşünülemez ve doğrudan ilişkili iki kavramdır. Şahin (2020) birey var olmadan önce toplumda hazır bulunan, belli bir kültür içerisinde sosyal etkileşimle oluşan, bireyin duygu, düşünce ve davranışlarına yön veren değerlerin kaynağını kültür olarak görür (s. 66). Toplumun duygu, düşünce ve yargı birliğini sağlayan sosyal değerlerin tümü (Çeçen, 2020, s. 9) olarak nitelendirilen kültür, “insanın toplumun bir üyesi olarak kazandığı bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, gelenek ve diğer her türlü yetenek ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütündür” (Tylor, 1889, s. 1). Edebiyatı kültüre denk gören Kaplan (2000) tüm güzel sanatların ve insanoğlunun elinden çıkan eşya, yiyecek, içecek, elbise, silah, alet vs. her şeyin kültürün alanına girdiğini belirtir (s. 10). Çocuk edebiyatı yazarının kendi kültür ve değerlerinin temsilcisi olmanın ötesinde, tüm insanlığa seslenen evrensel bir duygu ve bakışa sahip olması gerekmektedir. Bu özellik, yazarın farklı kültür ve coğrafyalara açılmasını sağladığı gibi ona uluslararası alanda tanınırlık, saygınlık kazandırır. Çocuk edebiyatı eserleri tüm çocuklara seslenebilme, sınırları ve coğrafyaları aşabilme yeterliğiyle ‘klasik’ değeri kazanır. Bu noktada, yazarın görevi okurlarına insanlığın temel değerlerini aşlamak, onların zihninde herhangi bir kültür ve değer çatışmasına yol açmamak olmalıdır.

Küreselleşmenin etkisindeki günümüz dünyasında çocukların karşısına birçok farklı dil ve millete mensup yazarın kitabı çıkmaktadır. Geçmişten günümüze çocuk edebiyatının gündemini meşgul eden konulardan birini çeviri çocuk kitapları oluşturur. Neydim (2003)’e göre 1950’den bu yana Türkiye’de yerli çocuk edebiyatı oluşturulamamış ve çeviri edebiyatın egemenliğinde kalmıştır (s. 59). Çeviri çocuk edebiyatında da eser seçimi, çeviri kalitesi, içerik uygunluğu gibi birçok sorunla karşılaşmaktadır. Özyer (2014)’e göre çeviri çocuk edebiyatının sorunlarının hâlâ çözümlenememesinden ‘çevirmen-yayınevi-editör’ üçlüsü sorumludur (s. 362). Çeviri konusu, durağan ve toplumsal gelişmelerden bağımsız bir konumda değildir. Çeviri de dönemden döneme değişiklik göstermekte, farklı anlayışlardan etkilenebilmektedir. Bu noktada Neydim (2014) tarihsel süreç içerisinde özellikle 1980 sonrasında çocuk anlayışında meydana gelen değişimlere dayalı olarak çeviride tüketim odaklı bir anlayışın ortaya çıktığını belirtir (s. 361). Çeviri eserlerin çocuk edebiyatında önemli bir yeri bulunur. Erten (2014)’e göre çeviri kitaplar edebiyatın ayrılmaz bir parçasıdır ve dünya edebî mirasının büyük bölümünü bu kitaplar oluşturur (s. 354). Ne var ki, sayısı her geçen gün artan bu kitapların nasıl bir içeriğe sahip oldukları, pedagojik duyarlılıkla yazılıp yazılmadıkları ve yaş grubuna uygun olup olmadıkları noktasında birçok soru işareti bulunmaktadır. Özellikle klasik başlığı altındaki çeviri çocuk kitaplarının farklı inanç ve kültürlere uygun olup olmadığı ve ulusal değerlerle çatışıp çatışmadığı bir bilinmezlik olarak çocuk edebiyatının merkezinde yer almaktadır. Öztürk (2008) çocuk klasiği olarak ünlenen bu tür eserlerde yazarın kendi kültür değerlerinin işlendiğinin altını çizerken (s. 196), Kurultay (2014) dış kaynaklardan beslenmenin çocuk açısından yabancılaşma ve yozlaşmaya yol açabileceği tartışmalarına dikkat çekmektedir (s. 359). Temizyürek, Şahbaz ve Gürel (2016)’e göre kendi kültürel değerlerini henüz tam öğrenememiş çocuk; çeviri eserlerle yabancı kültürlerin etkisinde kalmakta, kendi kültürel değerlerinden yoksun bir şekilde yetişmekte ve kültür ikilemi yaşamaktadır (s. 228).

Çeviri eserlerdeki kaynak kültür ve inanç, kendisine özgü sembolleri olan ve içinde doğup geliştiği dünyayı yansıtan birer aynadır. Arı (2018) kültürel sembollerin her kültürün kendi bağlamından ortaya çıktığını, bundan dolayı da ait oldukları kültür içinde doğal olgular olarak algılandıklarını ifade

etmektedir (s. 218). Bu nedenle bir eserde kaynak kültürün okurlara nasıl sunulduğu, yazarın farklı kültürleri değersiz gösteren, ötekileştiren bir tutum benimseyip benimsemediği alan uzmanları, öğretmenler ve aileler tarafından incelenmeden çocuklarla buluşturulmamalıdır. Türkiye’de çeviri çocuk kitaplarının içerikleri hakkında yeterli inceleme ve araştırma bulunmaması eser seçimi konusunda yetişkinlerin işini zorlaştırmaktadır. Kızıltan (2014)’a göre çeviri çocuk edebiyatı; kültürlerarası iletişime, çağdaşlaşma sürecine, çocuk okurların dil birikimine ve dil bilincinin gelişmesine önemli katkılar sağlaması bakımından üzerinde durulması gereken bir konudur (s. 356). Dünya edebiyatında öne çıkan birçok yabancı yazarın farklı dillere çevrilerek çocuk edebiyatı klasikleri arasında değerlendirilen eserlerinin Türk ve İslam kültürü açısından irdelenememesi çocuk edebiyatımızın önemli bir eksikliğidir. Bu kitapların çiziminden işlediği konuya, dilinden duygudüşünce dünyasına, iletisinden edebî niteliğine varıncaya dek tüm yönleriyle incelenmesi gerekir. Nitekim Turan (2010) çocuklara önerilen klasik eserlerin çocukların kendi kültürlerine, millî ve manevi değerlerine, yaşantı alanlarına uygun olması gerektiğini; kendi kimliklerinden, kültürlerinden uzak yabancı eserlerin çocukların millî ve manevi duygularının gelişimine katkı sağlamayacağını belirtir (s. 193). Çocuk açısından yanlış iletiler barındıran, ona değersizlik aşılayan, farklı ideoloji ve inançların dayatmasını yapan eserler kültürel yozlaşmaya yol açabilir.

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı 18 Temmuz 2017’de yayımladığı bildiri değerler ve değer eğitimi üzerinde durarak müfredatlarla öğrencilere aktarılması hedeflenen on kök değeri öne çıkarır. Bu değerler; “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” (TTKB, 2017, s. 8) olarak açıklanır. Bildiri değer eğitiminin tüm eğitimin son gayesi ve ruhu olduğu, öğrencilere söz konusu kök değerlerin hem okul içinde hem de ailede kazandırılmasının amaçlandığı vurgulanır (TTKB, 2017, s. 7). Çalışkan ve Öntaş (2018)’ın kültürleme süreci olarak değerlendirdikleri eğitimde önemli işlev yükledikleri değerler bireyin kimliğini, yaşama bakışını ve yaşamı anlamlandırma çabasını oluştururlar. Çocukların kişilik gelişimleri ve eğitimlerinde oldukça önemli bir kavram olan değerler konusunda ‘Batı’nın klasik çocuk edebiyatı eserlerinde kültür, inanç, değer yargıları vb. konularda çocuklarımıza neler sunulmaktadır?’ ve ‘Çeviri çocuk kitaplarını okuyan çocuklarımız nasıl bir dünyayla karşı karşıya kalmaktadır?’ gibi sorular yeterince irdelenip yanıtlanamamış güncel konular arasında yer almaktadır. Söz konusu eserlerin farklı kültür ve medeniyetler ekseninde ele alınıp çok yönlü incelenebildiği söylenemez. Çocuk edebiyatı klasikleri olarak nitelendirilen eserlerin tüm insanlığın evrensel değerleriyle bağdaştığını söyleyebilmek pek mümkün değildir. Oysaki ‘klasik’ sıfatını taşıyan çocuk kitapları tüm insanlığı kucaklayan / aydınlatan / yönlendiren bir niteliğe sahip olmalıdır. Nitekim “Kohlberg’e göre, bütün kültürlerdeki insanlar adalet, eşitlik, sevgi, saygı, otorite gibi aynı temel ahlaki kavramları kullanırlar. Ayrıca bütün bireyler, kültür farklılığına bakmaksızın, bu kavramlara bağlı olarak ve aynı düzen içinde aynı akılyürütme evrelerinden geçerler” (Onur, 2017, s. 173). Klasik çocuk kitaplarında evrensel ahlak ilkelerinin bulunması ve okurların yaşama, dünyaya olabildiğince geniş ve farklı pencerelerden bakabilmelerinin sağlanması gerekir. Batı çocuk klasiklerinde birçok eser evrensel ahlak ilkeleriyle bağdaşmaktadır. Nitekim Öztürk (2008) dinî ve sosyal değerleriyle Batı’nın malı olarak gördüğü çocuk klasiklerinde tüm insanlığın benimsediği, evrensel değerlerin bulunduğunu belirtir (s. 197). Bu eserlerde çocuklara sunulan ve “insanı insan yapan özelliklere sahip olan ve insanı diğer canlılardan ayıran temel özellikleri içinde barındıran ve insanların davranışlarına yön veren inançlar bütünü” (Ulusoy ve Dilmaç, 2020, s. 16) olarak tanımlanan ve *Türkçe Sözlük*’te “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet”, “bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” (TDK, 2011) karşılıkları bulunan değerlerin önemli işlevi bulunmaktadır. Ne var ki son yıllarda çeviri çocuk kitaplarının sayısındaki artış gerek pedagojik gerekse de değerler açısından sakınca oluşturabilecek yayınların çoğalmasına yol açmıştır. Türkiye’de sayısı her

geçen gün artan çeviri çocuk kitaplarında kültürümüzle, inancımızla bağdaşmayan, çatışan birçok durum ve olayla karşılaşabilmektedir. Bunun bir örneği Virginia Woolf'un 2012'de *Kırmızı Kedi* Yayınevi'nce basılan *Yaşlı Kadın ve Papağan* adlı çocuk kitabında görülmektedir. Söz konusu eserde kültür ve inanç dünyamıza uymayacağı düşünülen kimi tutum ve davranışlar yer almaktadır. Yazarın çocuklar için kaleme aldığı söz konusu öykü; maddi ve manevi değerlerimizle, akrabalık ilişkilerimizle, gelenek ve göreneklerimizle bağdaşmayacağı düşünülen tutum ve davranışlar içermektedir.

Araştırmanın amacı

Bu araştırmada, yerli ve yabancı çocuk edebiyatı ürünlerinde kültür ve inanç kavramlarının nasıl işlenip sunuldukları konusunda Gülten Dayıoğlu'nun *Cambaz Parası* ve Virginia Woolf'un *Yaşlı Kadın ve Papağan* adlı eserleri arasında karşılaştırma yapılarak çeviri çocuk edebiyatı ürünlerinin okurlar üzerinde yol açabileceği kültür ve inanç karmaşası ortaya konulmaya çalışılmıştır.

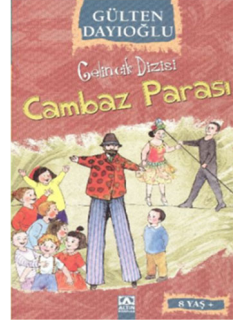
Yöntem

Gülten Dayıoğlu'nun *Cambaz Parası* ve Virginia Woolf'un *Yaşlı Kadın ve Papağan* adlı eserlerinin tutum, davranış, değer, durum, olay bağlamında karşılaştırıldığı bu çalışmada, "araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsa[yan]" (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 217) doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Eserlerin seçiminde yerlilik / yabancılık, kültür / inanç / değer çatışması ve karşıt iletiler gibi ilkeler dikkate alınmıştır. Yabancı çocuk kitaplarının içeriğinin Türk çocuklarının kültür ve inanç dünyasına uygunluğunun tespitinde ise "araştırmacının zaman içerisinde sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu çoklu kaynakları içeren veri toplama araçları (gözlemler, görüşmeler, görsel-işitseller, dokümanlar, raporlar) ile derinlemesine incelediği, durumların ve duruma bağlı temaların tanımlandığı nitel bir araştırma yaklaşımı" (Creswell'den aktaran Subaşı ve Okumuş, 2017, s. 420) olan durum çalışmasından yararlanma yoluna gidilmiştir.

Bulgular ve yorum

Gülten Dayıoğlu ve *Cambaz Parası*

Gülten Dayıoğlu, Türk çocuk ve gençlik edebiyatının eğitimci yazarlarından. 1935'te Kütahya Emet'te doğan yazar, İstanbul Kız Lisesi'ni, ardından Çapa Öğretmen Okulu'nu bitirir. Hukuk öğrenimini yarıda bırakarak öğretmenliğe başlayan Gülten Dayıoğlu İstanbul'da on beş yıl öğretmenlik yaptıktan sonra 1977'de istifa ederek kendisini çocuklar için yazmaya adar. Çocuk ve gençlik edebiyatına yönelik kitaplarıyla, yurt içi ve yurt dışında katıldığı eğitimlerle, çocuk edebiyatı üzerine söyleşi ve bildiriyle Türkiye'nin önde gelen çocuk edebiyatı yazarları arasında yer alan Dayıoğlu'nun kitapları birçok yabancı dilde yayımlanmıştır. Yazarın başta *Fadış*, *Suna'nın Serçeleri*, *Ölümsüz Ece*, *Dört Kardeşiler* olmak üzere yetmiş aşkın çocuk kitabı bulunmaktadır (Sarıyüce, 2012, s. 146).

Gülten Dayıoğlu'nun *Cambaz Parası* adlı eseri, yazarın on yedi kitaplık 'Gelincik Dizisi' başlığı altındaki öyküleri arasında yer almaktadır. Bu öyküde yaz sonu kasabaya gelen cambaz gösterisini izlemek üzere babalarından para alan Burak ve Elçin adlı iki kardeşin macerası anlatılır. Gittikleri gösteride beş yaşındaki cambaz çocukla ailesinin ip üzerindeki tehlikeli gösterisini izleyen Burak, etkinliğin sonunda cambaz kadına ücreti ödemez. Çocuk kalabalığı arasında para vermediğinin anlaşılmayacağını, bu davranışının yanına kâr kalacağını düşünen Burak eve döndüğünde durumu annesine tüm saflığıyla anlatır. Emek hırsızlığına dayalı bu kötü davranışının verdiği vicdan azabıyla Burak, annesinin ufuk açıcı söylemi ve yönlendirmesiyle hatasını gidermeye çalışır. Cambazların bulunduğu yere dönen iki kardeş, Burak'ın gerçeği anlatıp cambaz kadından özür dilemesi ve ona gösteri ücretini ödemesiyle mutlu bir şekilde eve döner. Cambaz kadının Burak'ın gösteri ücretini ödemediğinin farkında olması, onu diğer çocukların yanında küçük düşürmekten kaçınması öykünün düşündürücülüğünü ve anlatım zenginliğini artırmaktadır. Eserin sonunda Burak hatasını giderir ve iç huzuru duyar. Alınan bir hizmetin ya da emeğin karşılığının mutlaka ödenmesi gerektiğini, hak yemenin vicdani rahatsızlığını anlatan *Cambaz Parası*'nda çocuklara; empati, güven, dürüstlük, iyilik, sevgi ve paylaşma gibi değerler aşılanmaktadır.

Virginia Woolf ve *Yaşlı Kadın ve Papağan*

1882'de Londra'da dünyaya gelen Virginia Woolf, Victoria Çağı'nın tanınmış yazarlarından -varlıklı sayılmasa da yüksek orta sınıftan- Sir Leslie Stephen'in kızıdır. Çiftin beş çocuğundan biri olan Virginia, on üç yaşındayken son derece güzel, melek huylu ve anlayışlı annesi Julia'yı kaybeder. Babası Cambridge'i bitirip Anglikan Kilisesi'ne din adamı olarak kabul edilmesine rağmen agnostik bir tutum benimseyerek Hristiyanlığa inancını yitirir ve bu görevi kabul etmez. Öğretim üyeliği yapar. 1880'lerin dinsel baskısı altında yetiştirilen çocuklarının aksine Virginia Woolf'un yaşamında din egemen olmaz. Victoria Çağı insanı olmasına rağmen Sir Leslie Stephen evi dolduran binlerce kitabını kızının okumasına karışmaz. Baskıcı bir baba olmamakla birlikte kızını kişiliğinin ağırlığıyla ezen bu baba, Virginia Woolf'da feminizmin nedeni olarak değerlendirilir. 1904'te -yirmi iki yaşındayken- babasız kalan Virginia ondan hep kinle söz eder. 1912'de Leonard Woolf ile evlenir; ancak kadınla erkeğin ilişkisini, çocuk doğurmayı itici bulur. Eşinin Hogarth Press adını vererek kurduğu basımevinde Virginia Woolf'un eserleri yayımlanır. Romanlarında cinselliği ve cinsellikten kaynaklanan duyguları hiç ele almaz. II. Dünya Savaşı'nın Avrupa uygarlığının sonu olacağı saplantısına kapılan Virginia Woolf 1941'de savaş içinde yaşamının felaketi, artık yazamamak kaygısı, her an delirmek korkusuyla ceplerini taşla doldurup Ouse nehrine atlayarak yaşamına son verir. Woolf'un sonunda kendi canına kıymasına neden olan delilik nöbetlerinde, çocukluğunda geçirdiği travmanın ve lezbiyen eğilimlerinin payıyla on üç yaşındayken ağır bir grip yüzünden kaybettiği annesinin etkisi bulunur (Urgan, 1997, s. 9-43).

Virginia Woolf'un *Mrs. Dalloway*, *Deniz Feneri*, *Orlando*, *Jacob'un Odası*, *Dalgalar*, *Kendine Ait Bir Oda*, *Gece ve Gündüz*, *Bir Yazarın Günce* gibi önemli eserlerinin yanı sıra Türkçeye çevrilen *Dadının Perdesi*, *Yaşlı Kadın ve Papağan* adlı çocuk kitapları bulunmaktadır.

Virginia Woolf'un İlknur Özdemir tarafından Türkçeye *Yaşlı Kadın ve Papağan* başlığıyla çevrilen *The Widow and the Parrot* adlı çocuk kitabında, İngiltere'nin kuzeyindeki Yorkshire bölgesinin Spilsby köyünde ayakkabı tamirciliği yaparak yaşayan yoksul Bayan Gage'in başından geçen serüven anlatılır. Oldukça cimri olan ağabeyi Joseph Brand'in ölüm haberini alan yaşlı dul Bayan Gage, kendisine kalan mirası (ev, ahır, sera ve 3000 sterlin) almak için -rahip Samuel Tallboys'a yol parası olarak 2 sterlin 10 peni borçlanarak- Lewes yakınlarındaki Rodmell köyüne doğru yolculuğa çıkar. Evde abisinin James adını verdiği papağanla tanışıp ona sevgi duyan Bayan Gage'in mutluluğu, 3000 sterlinini almak üzere gittiği Stagg ve Beetle Avukatlık Bürosu'nda son bulur. Miras kalan paranın izine hiçbir yerde ulaşamamıştır. Umutsuzluğa kapılan Bayan Gage topallayarak Rodmell'e dönerken akşamın zifiri karanlığında ırmağın kenarında mahsur kalır. Bu esnada bir mucize olur, köydeki bir evin yanmasıyla ortalık aydınlanır, ırmak suları da çekilir. Bayan Gage ışığa yaklaştığında yanan evin kendi evi olduğunu görür. Miras kalan paradan sonra evden de yoksun olduğuna üzülen yaşlı kadın, papağanının da yangında öldüğünü düşünür. Geceyi Bayan Ford'un kulübesinde geçiren Bayan Gage'in üzüntüden gözüne uyku girmez, bu sırada pencereye üç kez vurulur. Yaşlı kadın karşısında papağanı James'i görünce çok mutlu olur. Papağanı ona bir şeyler anlatmaya çalışıyordu. James'i izleyerek yanan eve ulaşan yaşlı kadın, papağanının işaret ettiği mutfak zeminini kazarak burada gömülü 3000 sterlinine kavuşur. Parayı bulan yaşlı kadın yanına çok sevdiği James'i de alarak Spilsby'e döner, ömrünün kalan kısmını refah içerisinde yaşar. Ölüm döşegindeyken de rahibe, evi James'in bilerek yaktığını, kendisine gömüyü yine papağanının buldurduğunu anlatır. Bayan Gage son nefesini verir vermez papağanı James de çığlık atarak ölür. *Yaşlı Kadın ve Papağan*'da çocuklara; hayvan sevgisi, cömertlik, yardımlaşma ve iyilik gibi değerler aşılanmaktadır.

Cambaz Parası-Yaşlı Kadın ve Papağan Adlı Eserlerin Karşılaştırılması

Gülten Dayıoğlu'nun *Cambaz Parası* ve Virginia Woolf'un *Yaşlı Kadın ve Papağan* adlı öyküleri incelendiğinde öncelikle her iki eserin de çocuklar için yazıldığı görülür. *Cambaz Parası*'nın eyleyenleri çocuk iken *Yaşlı Kadın ve Papağan* öyküsünün eyleyeni yaşlı bir kadındır ve öyküde herhangi bir çocuğa yer verilmez. Altın Kitaplar Yayınevi'nce 2017'de 9. basımı yapılan *Cambaz Parası*'nda renkli çizimler yer alırken Kırmızı Kedi Yayınevi'nce 2012'de ilk basımı yapılan *Yaşlı Kadın ve Papağan*'da siyah-beyaz çizimlere yer verilmektedir. *Cambaz Parası*'ndaki çizimler *Yaşlı Kadın ve Papağan*'a göre nicelik ve nitelik yönünden üstündür. *Yaşlı Kadın ve Papağan*'ın çevirmeni İlknur Özdemir'in birçok çocuk kitabı çevirisi bulunmaktadır. Eserin İngilizce orijinal metni göz önünde bulundurulduğunda çevirinin nitelikli ve başarılı olduğu söylenebilir. Ancak kitabın ikinci cümlesi orijinal metinde "Although lame and rather shortsighted... [Topal ve oldukça miyop olmasına rağmen]" (Woolf, n.d., p. 123) biçiminde geçerken

Türkçeye “Güçsüz bir kadıncağızdı, gözleri de ileri derecede miyoptu” (Woolf, 2012, s. 5) olarak çevrilmiştir. Bu çeviriyle eserin merkez kişisi olan Bayan Gage’in total oluşu okura verilmeyerek kitabın ilerleyen bölümündeki “Daha önce de söylediğim gibi Bayan Gage’in sağ bacağı aksıyordu” (Woolf, 2012, s. 20) cümlesi -çeviri eksikliğine bağlı olarak- kurgusal bir hataya neden olmuştur. Bayan Gage’in total oluşundan daha önce söz edilmemesinden kaynaklanan söz konusu hatayla *Yaşlı Kadın ve Papağan*’ın aynı yıl -2012’de- Yapı Kredi Yayınları’nda gerçekleştirilen basımında karşılaşılmamaktadır.

Gülten Dayıoğlu hak yemenin vicdani yükü altında ezilen Burak’a yer verdiği *Cambaz Parası* adlı öyküsünde olabildiğince pedagojik duyarlılıkla hareket eder. Burak ve Elçin’in cambaz gösterisine gidebilmek için babalarından gerekli izni ve parayı almaları sorumluluk duygusu ve büyüklere saygının birer göstergesidir. Yazarın “Komşu çocuklarıyla birleşip, cambazların bulunduğu alana doğru yola çıktılar” (Dayıoğlu, 2017, s. 8) cümlesi komşuluk ilişkilerinin ve arkadaşlık / birlik duygusunun önemine dikkat çekmektedir. Öyküde cambazın ayaklarının altına birer kalıp sabun koyarak tel üzerinde yürümesi karşısında gösteriyi izleyen çocuklar endişelenir. Çocukların bu tehlikeli gösteri karşısında cambaz adamla kurdukları empati “Çocuklar hep bir ağızdan, ‘Hiii!’ diye bağırıştılar” (Dayıoğlu, 2017, s. 9-10) sözleriyle dile getirilir. Gülten Dayıoğlu’nun *Cambaz Parası*’nda gösterdiği pedagojik özeni göstermesi bakımından şu iki tutum öne çıkar. Öncelikle yazar öykünün yeni basımında değişikliğe gider. Cambaz babanın tehlikeli gösteriye çıkmaktan korkan oğlunu tehdit ederek tel üzerinde yürümeye zorlaması öyküden çıkarılmıştır. Babanın çocuk istismarına örnek oluşturabilecek bu yanlış tutumuna sonraki baskılarda yer vermeyen yazar, pedagojik duyarlılıkla hareket etmeye çalışmaktadır. Yazar ayrıca cambaz kadının elindeki tepsie para atmamaya kurnazca davrandığını düşünen Burak’a yönelik annesinin dilinden -bir psikologmuşçasına- şu sözleri sarf ettirir: “Bilet kesmemekle sizlere olan güvenlerini belirttiler. Sen bu güvene dayanarak aldattın onları. Cambaz kadın belki para vermediğini sezinlemedi. Ama, onları kandırdığını Allah da biliyor, kendin de biliyorsun” (Dayıoğlu, 2017, s. 13-14). Çocuğunun yaptığı yanlış ona ‘olumlamadan, bağırıp çağırmadan’ sezdiren annenin bu tutumunda hem pedagojik özen hem de dinî duyarlılık göze çarpar. Annenin, “Bu davranışını hiç beğenmedim. Biraz önce cambaz çocuğa acıdığını söylüyordun. Demek ki bu duygun içten değil göstermelikmiş” (Dayıoğlu, 2017, s. 13) diyerek çocuğunun yanlış davranışı karşısındaki hoşgörülü ve telafiye yönlendirici tavrı oldukça etkileyicidir. Bu yönleriyle Gülten Dayıoğlu emeğe saygı, hakkaniyet, doğruluk, insan sevgisi gibi değerlerle öyküsünü çevreleyerek kültür ve inanç dünyamızdan hareketle çocuk edebiyatında evrensel ölçütleri karşılama yoluna gider. Eserinde çocuk edebiyatının evrensel ilkelerini göz önünde bulunduran yazar, gerek kurguda gerekse içerikteki yetkinliğiyle çocuklara birçok farklı kazanım aşılama olanağına erişmektedir.

Gülten Dayıoğlu’nun *Cambaz Parası* adlı eserinde tutum, davranış ve değer bakımından herhangi bir olumsuz örnekle karşılaşmaz. Burak’ın gösteri sonrasında cambaz kadına parayı vermeyip eve döndüğünde bu davranışını annesine tüm saflığıyla anlatması eserde çocuksu saflığın yakalandığını göstermesi bakımından dikkat çekmektedir. Türk aile ve toplum yaşamından hareket ederek evrensel ölçütleri yakalama şansı elde eden yazar, farklı kültür ve inançlara da hitap edebilen bir eser ortaya koymaktadır. Gülten Dayıoğlu’nun öyküsünü evrensel kılan özelliklerden birisi de cambaz kadının Burak’ın parayı vermediğini fark ederek parasının olmadığını düşünüp diğer çocukların yanında küçük düşmemesini istemesi ve bunun sonucunda da onun bu davranışını görmezden gelmesidir.

Gülten Dayıoğlu’nun *Cambaz Parası* adlı öyküsünün aksine, Virginia Woolf’un hayvan sevgisinin insana sağlayacağı maddi ve manevi yarar iletisi üzerine kurulu *Yaşlı Kadın ve Papağan* adlı eserinde pedagojik açıdan sakınca oluşturabilecek tutum ve söylemler yer almaktadır. Öyküde öncelikle, yoksul ve yaşlı bir dul olan Bayan Gage’in, yıllardır görüşmediği abisi Joseph Brand’in ölüm haberi karşısında duyduğu

sevinç göze çarpmaktadır. Mektubu okuyan Bayan Gage'in, öz abisinin ölümü karşısındaki mutluluğu öyküde "Vay canına," dedi Bayan Gage. 'Yaşlı ağabeyim Joseph ölmüş sonunda!' (Woolf, 2012, s. 6) sözleriyle anlatılır. 'Sonunda' belirteci, söz konusu ölümün Bayan Gage'in zihninde arzulan, beklenen bir son olduğunu gösterir ve yaşlı kadın, ağabeyinin ölümü karşısında hiçbir üzüntü duymaz. Mektubun ilerleyen bölümünde cimri ağabeyinden kendisine kalan mirası öğrenen yaşlı kadının sevinci daha da artar. Bu büyük sevinç öyküde "Bayan Gage neredeyse sevincinden şöminenin içine düşecekti" (Woolf, 2012, s. 6) cümlesiyle ifade edilir. Bu olumsuz tutum, çocuk edebiyatı ürünlerini önemli bir uyarıcı olarak gören ve onları insana özgü birçok duygu durumunu doğal ortamında örneklendirerek çocukların farklı duyguları tanımasını / deneyimlemesini, yaşamdaki önemini anlamasını sağlayan, kurgudaki karakterler aracılığıyla da bu duyguları doğru ve sağlıklı bir biçimde nasıl yaşamaları gerektiğini sezintelen üretimler olarak tanımlayan Aslan (2019, s. 52)'ın açıklamasıyla çelişmektedir. Öyküdeki söz konusu tutum ve davranış ne Türk kültürüyle ne İslam inancıyla ne de insanlığın evrensel değerleriyle bağdaşmaktadır. Nitekim, hadis-i şerifte "Kardeşinin derdine sevinip gülmek! Sonra Allah onu esirger de senin başına verir" (Tirmizî, t.y.b, s. 291; Özafşar, M. E., Ünal, İ. H., Ünal, Y., Erul, B., Martı, H. ve Demir, M., 2020, s. 449) buyurulmaktadır. Müslümana yakışan, kendisine ve başkalarına karşı hayır istemek olmalıdır. Başkasının kötülüğünü istemek 'iyilik' gibi evrensel bir değerle de çelişmektedir.

<i>Cambaz Parası</i>	<i>Yaşlı Kadın ve Papağan</i>
<i>Maneviyatçı bakış</i> → Burak'ın maddi bir konudan (ücret ödememesi) dolayı manevi rahatsızlık (pişmanlık) duyması	<i>Maddiyatçı bakış</i> → Bayan Gage'in manevi bir konudan (abisinin ölümü) rahatsızlık duymayıp maddi konudan (miras kalması) haz duyması

Yaşlı Kadın ve Papağan'da Bayan Gage'le ilgili olarak yapılan "Başına bunca işi açan düzenbaz abisi Joseph'den yakınıyordu" (Woolf, 2012, s. 20-21) değerlendirmesi onun ölümünün ardından kötü konuşmasını örneklemektedir. Oysaki İslam inancında ölümlerin hayırla yâd edilmesi, haklarında kötü söylemlerden sakınılması buyrulur. Yine, Bayan Gage'in ölmüş ağabeyiyle ilgili olarak kurduğu "Şu anda cehennem ateşinde yandığına hiç kuşum yok" (Woolf, 2012, s. 21) cümlesi ölümden duyulan sevinç ve ölüye yönelik nefret söylemine örnektir. İslam inancında -salih amelli olsun ya da olmasın- hiçbir mevtanın cehennemde yanması arzusu güdülmez. İslamiyet'te bu durum -kendisini ölü hakkında ödül ve cezada (cennet ve cehennemde) karar verici noktada görme- şirke dahi yol açabilen tehlikeli bir tutum olarak değerlendirilebilir. Nitekim, 'Ölümlere Sövmekten Nehiy Babı'nda "Ölümler yaptıklarının karşılığında kavuşmuşlardır. Onlar hakkında dedikodu yapmak kul hakkına tecavüz etmektir. Ölümlerin hakkı dirilerin hakkından daha mühimdir. Çünkü dirilerle helallaşmak imkânı vardır, ölümlerle bu imkân kalmamıştır" (Ebî Davud, 1983, s. 556) izahıyla sunulan "Dostunuz öldüğü vakit, onu çekiştirmekten vazgeçin, hakkında dedikodu yapmayın" (Ebî Davud, 1983, s. 556) ve "Ölümlerin iyiliğini andığınızda bundan istifade eder. Ama kötülüğünü andığımızda onu rencide etmiş oluruz ve bir kimsenin kötülüğünü anmazsak bunu niçin anmadın diye bizden sorulmaz" (Ebî Davud, 1983, s. 557) izahıyla sunulan "Ölümlerinizin iyiliklerini anınız, kötülüklerini (anmaktan) vazgeçiniz" (Ebî Davud, 1983, s. 557; Tirmizî, t.y.a, s. 215) hadis-i şeriflerinde müminlere güzel bir tutum ve davranış sergileyerek öleni hayırla yâd etmeleri gerektiği bildirilmektedir. Öz ağabeyinin ölümü karşısında Bayan Gage'in takındığı tavır ve davranış çocukların zihninde olumsuz izler bırakabilir. Söz konusu söylem ve edim kültürümüzle, akrabalık ilişkilerimizle, inancımızla uyuşmamaktadır. Bu olumsuz tutum, çocuk için son derece önemli olan ve "bireyin diğerlerinin iyiliği için en iyisini yapmaya çalışma isteğini ve ahlaki düşüncesini, kişisel ve duygusal özellikler ile tercihlerini, dürüst ve sorumluluk sahibi olma gibi değer ve davranışlar ile psiko-sosyal bağlılığı kapsa[yan]" (Ünal, 2019, s. 44) 'karakter' kavramına zıtlık oluşturmaktadır. Öyküyü okuyan bir çocuğun zihninde uyanabilecek 'öz ağabeyinin ölümüne ve bıraktığı mirasa sevinme' düşüncesi onun duygusuzlaşmasına, salt çıkarıcı / maddiyatçı yaşam

felsefesini benimsemesine ve akrabalık ilişkilerinin bozulmasına neden olabilir. Öykü karakteriyle özdeşim kuran bir çocuk “Acaba ağabeyim / ablam öldüğünde ben de böyle sevinecek miyim?” sorusuyla baş başa kalabilir.

<i>Cambaz Parası</i>	<i>Yaşlı Kadın ve Papağan</i>
Dini duyarlık → Annesinin Burak’a kimsenin görmediğini zannettiği kötü davranışının hiç kimse tarafından görülmesi bile Allah tarafından görüldüğünü söylemesi	Dini duyarsızlık → Bayan Gage’in öz ağabeyi Joseph’in ölümüne sevinerek onun cehennem ateşinde yanmasını istemesi

Virginia Woolf’un *Yaşlı Kadın ve Papağan* adlı öyküsünde kültür ve inanç dünyamızla bağdaşmayan ve başkasının kaybını, kötülüğünü kendisi için kazanç görme eylemi olan bencillik de göze çarpar. Bir akşam, zifiri karanlıkta çamura bata çıka evine ulaşmaya çalışan Bayan Gage yönünü kestiremeyip bir ışığa gereksinim duyar. Tam bu sırada köydeki bir evin yanmasıyla etraf aydınlanır. Bayan Gage’in çıkan yangından duyduğu mutluluk öyküde şu sözlerle anlatılır: “Yangın çıkmış bir evde, Tanrı’ya şükürler olsun’, çünkü bir evin yanıp kül olmasının en azından birkaç dakika süreceğini ve o zamana kadar da kendisinin köyün yolunu tutmuş olacağını düşünüyordu” (Woolf, 2012, s. 26). Kendi çıkarı uğruna her türlü kötülükten medet uman ve sevinç duyan yaşlı kadının “Birilerinin ocağına incir ağacı dikiliyor” (Woolf, 2012, s. 26) söylemiyle ortaya koyduğu bencilliğinin ve söz konusu kötü davranışının Türk kültürü ve inancında yeri bulunmamaktadır. Maddecî ve çıkarıcı bir kişi olan öykünün merkez kişisinin son derece bencil bu ruh hâlleri çocuk okurların zihninde büyük karışıklıklara yol açabilir. Eserde Bayan Gage’in söz konusu bencil tutum / davranışlarına yönelik olumsuz hiçbir söylemde bulunulmaması ve bencilliğin, fırsatçılığın eleştirilmemesi oldukça düşündürücüdür.

Hayvan sevgisi iletisi üzerine kurulu söz konusu öyküde bu olumsuzlukların yanı sıra iki çelişki de öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki öz ağabeyinden nefret eden, onunla görüşmeyen Bayan Gage’in tüm sevgisini hayvanlara yöneltmesidir. Eserde insan sevgisinin yerini hayvan sevgisinin alması bireyin yalnızlığına ve insanlara karşı güvensizliğine yönelik olarak yorumlanabilir. Öyküdeki bir diğer çelişkiyi de evde çıkan yangında öldüğü düşünülen papağan James hakkında Rahip James Hawkesford’un dilinden dökülen “O beyinsiz yaratığı merak etmeyin. Hiç kuşuk yok, o papağan tüneğinde huzur içinde öbür dünyaya göçmüştür” (Woolf, 2012, s. 29) sözleri oluşturur. Öldüğü düşünülen bir hayvanla ilgili olarak -sevgi ve hoşgörünün temsilcisi olması gereken- bir din adamının dilinden dökülen nefret söylemi eserin ‘hayvan sevgisi’ iletisini gölgelemektedir. Öyküde, çocuk okurların diğer canlı türleri için de kötü sıfatlar kullanmalarının ve aşağılayıcı adlandırmalar yapmalarının önünü açabilecek bu özensiz tutum bir çocuk edebiyatı ürününün taşıması gereken niteliklerle bağdaşmamaktadır.

<i>Cambaz Parası</i>	<i>Yaşlı Kadın ve Papağan</i>
Empati → 1. Çocukların cambaz adamın tehlikeli gösterisini izlerken kendilerini onun yerine koyup ipten düşeceği korkusu ve heyecanını yaşamaları Empati / Cömertlik → 2. Cambaz kadının Burak’ın para vermediğinin farkında olup onun parası olmadığını düşünerek diğer çocukların yanında rencide etmek istememesi / Cambaz ailesinin çimenlerin üzerine kurdukları sofradan Burak ve Elçin’e yiyecek ikram etmek istemesi	Bencillik → 1. Bayan Gage’in köyde yanan bir evin karanlığı aydınlatarak kendisini zor durumdan kurtarmasından duyduğu haz 2. Bayan Gage’in mirası Spilsby’de herkesten saklaması, çevresindekilerle paylaşmaktan kaçınması, bankaya yatırarak ömrünün sonuna dek papağan James ve köpeği Shag ile rahat bir yaşam sürmesi

Sonuç ve öneriler

Çocuk edebiyatı ürünlerinin temel özelliğini ‘çocuk için’ yazılma, çocuğun duygu ve düşünce dünyasıyla farklı din ve kültürleri kuşatma, evrensel değerleri yakalayabilme gibi temel ilkeler oluşturur. Bu bakımdan çocuk edebiyatı yazarlığı önemli sorumluluklar gerektiren ve pedagojik açıdan son derece özen gösterilmesi gereken bir alandır. Ne var ki, küreselleşmenin etkisindeki günümüz dünyasında farklı din ve kültürlere uygunluğu göz önüne alınmadan çevrilip yayımlanan çocuk kitapları da bulunmaktadır. Kaysılı (2021) küreselleşme-kültür ilişkisinin sorunlu olduğuna dikkat çeker ve küreselleşmenin dünyayı tek tipleştirme çabasının kültürün yerelliği, özgünlüğü çağrıştıran doğasına ters düştüğünü vurgular (s. 155). Küreselleşmenin ve tüketim toplumuna dönüşmenin etkisiyle ülkemizde son yıllarda özellikle çeviri çocuk kitaplarının sayısında büyük bir artış gözlenmektedir. Söz konusu çeviri eserlerin kültürümüzün taşıyıcısı ve geleceğimizin mimarı çocuklarımıza yönelik olup olmadıkları, Türk kültür, inanç ve düşünce dünyasıyla uyuşup uyuşmadıkları önemli bir sorun teşkil etmektedir. İngiliz yazar Virginia Woolf’un *Yaşlı Kadın ve Papağan* adlı öyküsü bu uyumsuzluğu gözler önüne sermesi bakımından oldukça dikkat çekicidir. Söz konusu eserde pedagojik özenin, kültürel çeşitliliğin ve evrensel değerlerin göz ardı edildiği görülmektedir. *Yaşlı Kadın ve Papağan*’da ‘akrabanın ölümüne sevinme’, ‘ölünün ardından kötü düşünme ve konuşma’, ‘başkasının felaketinden çıkar sağlamaya çalışma’, ‘canlılara yönelik nefret söyleminde bulunma’ gibi çocuk psikolojisi açısından olumsuz tutum ve davranışlar yer almaktadır. Aile kavramının ve akrabalık ilişkilerinin son derece değerli görüldüğü Türk toplumunda söz konusu olumsuzluklar çocuk okurların zihninde yozlaşmaya ve değer karmaşasına yol açabilir.

Gülten Dayıoğlu’nun *Cambaz Parası* adlı öyküsünde, Virginia Woolf’un *Yaşlı Kadın ve Papağan* adlı öyküsünün aksine, pedagojik duyarlılıkla hareket edildiği; çocuklara iyilik, doğruluk, hakkaniyet, empati gibi evrensel değerlerin aşılınmaya çalışıldığı görülür. Eserde Woolf’un ağabeyinin ölümü karşısında sevinç duyan Bayan Gage karakterine karşılık tanımadığı bir cambaz ailesinin hakkını yemenin sıkıntısını duyan Burak karakterine yer verilmiştir. Henüz çocuk yaştaki Burak’ın yaşadığı iç huzursuzluk ve sahip olduğu maneviyatçı bakış, yaşlı Bayan Gage’in salt çıkarıcı / maddiyatçı bakış açısının tam karşısında konumlandırılabilir. *Cambaz Parası*’nda farklı inanç ve kültürlere seslenen, evrensel değerleri barındıran örnek tutum ve davranışlar bulunmaktadır. Bu yönüyle eser, yalnızca Türk çocuk öykücülüğünün başarılı bir örneği olmanın ötesinde tüm dünya çocuklarını kuşatan klasik çocuk öyküsü kategorisinde de değerlendirilebilir. Ulusaldan evrensele uzanan çizgide *Cambaz Parası* nitelikli ve güzel bir eser olarak öne çıkmaktadır. Ateş (1998), Gülten Dayıoğlu’nun çocuklarca çok okunan ve beğenilen; ana babalarca da güven duyulan bir yazar olmasını çocukları önemsemesine, öğretmen kökenli olmasına bağlamaktadır (s. 255). Gökçe (2008) Gülten Dayıoğlu’nun çocuk öykülerindeki iletilerin okurun gelişim özelliklerine, ulusal ve kültürel değerlerine, insan hak ve özgürlüklerine, Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına uygun olduğunu belirtir (s. 254-255). Uçan, Akdağ ve Uysal (2022) da Gülten Dayıoğlu’nun 17 kitap ve 89 öyküden oluşan “Gelincik Dizisi” başlıklı çocuk kitaplarında okurlara 351 değeri sezdirdiğini belirterek yazarın pedagojik özenine dikkat çeker (s. 65). İncelenen eserlerdeki “sevgi / nefret, cömertlik / bencillik” karşıtlığı göz önüne alınarak Gülten Dayıoğlu’nun sevgi ve cömertlik aşılaman bir yazar tutumu sergilediği, bunda da pedagojik özeninin etkili olduğu söylenebilir.

Gülten Dayıoğlu’nun *Cambaz Parası* ve Virginia Woolf’un *Yaşlı Kadın ve Papağan* adlı eserlerinin karşılaştırılmasıyla, bir çocuk kitabının çevirisi ve basımında salt tüm dünyaca bilinen bir yazarın kaleminden çıkmış olmasının yeterli görülmemesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. İçeriği hakkında bilgi sahibi olunmadan basılan çocuk kitaplarının okurlar üzerinde din, kültür ve kimlik karmaşasına yol

açabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Çocukların zihninde sorun oluşturabilecek eserlerin basımı, seçimi, önerimi konusunda başta yayınevleri olmak üzere araştırmacılara, öğretmenlere ve velilere önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Özellikle yayınevleri, yayımlayacakları çeviri kitapların seçiminde dikkatli ve özenli olmalıdır. İçeriği çocuklar için uygun olmayan kitaplar yayımlanmamalıdır. Öğretmenler kendileri okumadan, zümre arkadaşlarıyla ya da farklı disiplinlerdeki eğitimcilerle tartışmadan herhangi bir çocuk kitabını öğrencilerine önermemelidirler. Aileler nitelikli çocuk kitapları ve çocuk klasikleri hakkında alan uzmanlarınca bilgilendirilerek çocuklarına okutacakları kitapların seçimi konusunda bilinçlendirilmelidir. Her Őeyden önemlisi; çocuklar hangi yayını, hangi nitelikli çevirmenden ve yayınevinden okumaları gerektiği hakkında bilgi sahibi olmalıdırlar. Önüne konulan her kitabı okumak yerine kendi araştırıp seçeceği bir kitabı okuyup irdeleyen çocuklar 'seçkin okur' sıfatını kazanacak mensubu oldukları toplumun ilerlemesine katkı sağlayabileceklerdir.

Kaynakça

- Arbutnot, M. H. (1964). *Children and books*. USA: Scott, Foresman and Company.
- Arı, S. (2018). Çeviri çocuk edebiyatı örneğinde kültürel sembollerin eşdeğerlilik ilişkisi. H. Kahya (Ed.), *1. Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Yeni Ufuklar Kongresi Bildirileri* içinde (s. 217-223). Elazığ: Asos.
- Aslan, C. (2019). *Çocuk edebiyatı ve duyarlılık eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ateş, K. (1998). *Gülten Dayıoğlu'nun çocuk romanları: Eğitim, sanat ve dil özellikleriyle incelenmesi*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Çalışkan, H. ve Öntaş, T. (2018). Biyografilerle değerler eğitimi. *Değerlerimizle değerliyiz: Biyografilerle değerler eğitimi etkinlik kitabı* içinde (s. 1-18), H. Çalışkan ve T. Öntaş (Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Çeçen, A. (2020). *Kültür ve politika*. Ankara: Astana.
- Çılđın, A. S. (2007). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul: Morpa.
- Dayıoğlu, G. (2017). *Cambaz parası*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Dilidüzgün, S. (1996). *Çağdaş çocuk yazını*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Ebî Davud. (1983). *Sünen-i Ebî Davud ve tercemesi 5. İ. Koçaşlı (Çev.)*, İstanbul: Millî Gazete.
- Erten, A. (2014). Çeviri çocuk edebiyatının temel sorunları ve çözüm önerileri [Özel Sayı]. *Türk Dili, CVII(756)*, 354-355.
- Gökçe, B. (2008). *Gülten Dayıoğlu'nun çocuk öykülerinde değer eğitimi ve öykülerin Türkçeye katkısı*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Kaplan, M. (2000). *Kültür ve dil*. İstanbul: Dergâh.
- Kavcar, C. (2017). *Edebiyat ve eğitim*. Ankara: Anı.
- Kaysılı, A. (2021). Modern ve çokkültürlü toplumlarda değerler krizi ve eğitim. S. T. Kamer (Ed.), *Toplum ve kültür bağlamında karakter ve değerler eğitimi* içinde (s. 147-170). Ankara: Pegem Akademi.
- Kızıltan, N. (2014). Çeviri çocuk edebiyatında temel sorunlar ve çözüm önerileri [Özel Sayı]. *Türk Dili, CVII(756)*, 356-358.
- Kurultay, T. (2014). Çeviri edebiyat ülke edebiyatının canlandırıcı bir parçasıdır [Özel Sayı]. *Türk Dili, CVII(756)*, 359-360.
- Nas, R. (2004). *Örneklerle çocuk edebiyatı*. Bursa: Ezgi.
- Neydim, N. (2003). *80 sonrası paradigma değişimi açısından çeviri çocuk edebiyatı*. İstanbul: Bu.

- Neydim, N. (2014). Çevirinin önemi ve edebiyat dizgesindeki işlevi [Özel Sayı]. *Türk Dili, CVII(756)*, 361.
- Oğuzkan, F. (2013). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı.
- Onur, B. (2017). *Gelişim psikolojisi*. Ankara: İmge.
- Özafşar, M. E., Ünal, İ. H., Ünal, Y., Erul, B., Martı, H. ve Demir, M. (Ed.). (2020). *Hadislerle İslam 3*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Öztürk, H. E. (2008). *Batı çocuk klasiklerinde temel değerler*. İstanbul: Nar.
- Özyer, N. (2014). Ülkemizde çeviri çocuk edebiyatının sorunları [Özel Sayı]. *Türk Dili, CVII(756)*, 362-364.
- Pilten, G. (2021). Çocuk kitaplarında bulunması gereken nitelikler. A. Şahin (Ed.), *Çocuk edebiyatı içinde* (s. 99-133). Ankara: Pegem Akademi.
- Sarıyüce, H. L. (2012). *Türk çocuk ve gençlik edebiyatı ansiklopedisi 2*. İstanbul: Nar.
- Sever, S. (2007). Çocuk edebiyatının çocuğun gelişim sürecindeki yeri ve önemi. Z. Güneş (Ed.), *İlköğretimde çocuk edebiyatı içinde* (s. 1-38). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Subaşı, M. ve Okumuş, K. (2017). Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(2)*, 419-426.
- Şahin, M. E. (2020). Kültür ve değerler. H. Beşirli ve Z. S. Tekten Aksürmeli (Ed.), *Kültür ve kimlik: Disiplinlerarası yaklaşımlar içinde* (s. 53-69). Ankara: Siyasal.
- Şimşek, T. (2005). *Çocuk edebiyatı*. Konya: Suna.
- Şirin, M. R. (1987). *Çocuk edebiyatı yılı*. İstanbul: Gökyüzü.
- Şirin, M. R. (2022). *Çocuk, çocukluk ve çocuk edebiyatı*. İstanbul: Uçan At.
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB). (2017). *Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine...* Ankara: MEB.
https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf
adresinden 12 Ağustos 2022 tarihinde alınmıştır.
- Temizyürek, F., Şahbaz, N. K. ve Gürel, Z. (2016). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tirmizî. (t.y.a). *Sünen-i Tirmizî tercemesi 2*. O. Z. Mollamehmetoğlu (Çev.), İstanbul: Yunus Emre.
- Tirmizî. (t.y.b). *Sünen-i Tirmizî tercemesi 4*. O. Z. Mollamehmetoğlu (Çev.), İstanbul: Yunus Emre.
- Turan, İ. (2010). Bazı batı ve Türk çocuk klasiklerinde dini ve ahlaki değerler. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 10(1)*, 171-194.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.
- Tylor, E. B. (1889). *Primitive culture: Researches into the development of mythology, philosophy, religion, language, art and custom*. NY: Henry Holt and Company.
- Uçan, H. (2005). 'Çocuk kadar saf, temiz olabilmek / kalabilmek [Özel Sayı]. *Hece, 104-105*, 18-23.
- Uçan, H., Akdağ, E. ve Uysal, B. (2022). *Yabancılar Türkçe öğretiminde Gülten Dayıoğlu'nun "Gelincik Dizisi" çocuk kitaplarının değerler eğitimi bağlamında incelenmesi*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi (Proje Nu: 18.KARİYER.170).
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2020). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Urgan, M. (1997). *Virginia Woolf*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Ünal, F. (2019). Karakter gelişiminde ve eğitiminde aile, çevre ve okul. V. Aktepe ve M. Gündüz (Ed.), *Karakter ve değer eğitimi içinde* (s. 41-64). Ankara: Pegem Akademi.
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2005). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

Woolf, V. (2012). *Yaşlı kadın ve papağan*. İ. Özdemir (Çev.), İstanbul: Kırmızı Kedi.

Woolf, V. (n.d.). *The widow and the parrot*.

<https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=c2hjc2MuazEyLmluLnVzfG1ycy1zaGVhc m58Z3g6ODExMjZjZDQ1MjgoOWNh> adresinden 2 Haziran 2022 tarihinde alınmıştır.